

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมปัจจุบันที่มีความกว้างใหญ่ซับซ้อนและประกอบด้วยประชาชนจำนวนมาก ทำให้สื่อมวลชนมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น สังคมที่มีระบบการเมืองที่แตกต่างกัน สื่อมวลชนย่อมมีบทบาทหน้าที่ต่างกันด้วย Siebert , Peterson และ Schramm (1956) ได้กล่าวถึง บทบาทสื่อมวลชนของประเทศต่างๆ ว่าอยู่ภายใต้ปรัชญาสื่อมวลชน 4 ระบบ (Four Theories of The Press) คือ ระบบอำนาจนิยม (Authoritarian Theory) ระบบอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory) ระบบความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) และ ระบบเบ็ดเสร็จนิยมแบบโซเวียต (Soviet Communist Theory)

สังคมในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย สื่อมวลชนบางแขนง เช่น วิหุ และโทรทัศน์ยังอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและควบคุมโดยรัฐบาล ส่วนสื่อหนังสือพิมพ์มีอิสระมากกว่าเพราะดำเนินงานโดยเอกชน ซึ่งสาธารณชนทั่วไปให้การยอมรับว่า หนังสือพิมพ์จะต้องทำหน้าที่สื่อด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ตามปรัชญาสื่อมวลชนในระบบความรับผิดชอบต่อสังคม หนังสือพิมพ์จึงมีหน้าที่ต่อสังคม 6 ประการ คือ (Siebert, Peterson และ Schramm อ้างถึงใน เกษม ศิริสัมพันธ์, 2513.)

- ① สนับสนุนระบบการเมืองด้วยการเสนอข่าวสาร การอภิปราย และได้
แย้งเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนรวม
- ② เพิ่มพูนสติปัญญาของสาธารณชน เพื่อให้มีความสามารถปกครองตนเอง
- ③ ปกป้องสิทธิต่าง ๆ ของปัจเจกชน ด้วยการทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมรัฐบาล
- ④ สนับสนุนระบบเศรษฐกิจ โดยมีหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของหนังสือพิมพ์ คือ
จัดให้ผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้มาพบกันด้วยการใช้สื่อ
การโฆษณา
- ⑤ ให้ความบันเทิง
- ⑥ รักษาฐานะในทางการเงินของตนเองให้มั่นคงพอที่จะได้เป็นเสรีจาก
ความกดดันต่าง ๆ ของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

บทบาทหน้าที่ตามทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคมดังกล่าวยอมรับบทบาทของ
หนังสือพิมพ์ในการสนับสนุนระบบการเมือง เพิ่มพูนสติปัญญาของสาธารณชน ปกป้อง
อิสรภาพต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคล ยืนยันได้แก่สิทธิในการแสดงความคิดเห็น อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน
ฐานของบุคคลในสังคมประชาธิปไตย หนังสือพิมพ์จึงต้องมีหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมการ
ทำงานของรัฐบาลและพรรคการเมือง เพื่อรายงานให้สาธารณชนทราบผลการปฏิบัติงาน
ในฐานะผู้แทนของประชาชน ดังที่ เกเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel A. Almond) ได้
กล่าวว่า ระบบการสื่อสารซึ่งเป็นอิสระในตนเองจะทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการกระทำ
ของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ ก็จะสามารถรักษาความเป็นอิสระและเสรีภาพของระบบการเมือง
แบบประชาธิปไตยไว้ได้” (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2533.)

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการตรวจสอบ และควบคุมการทำงานของรัฐบาล และพรรคการเมืองตามระบอบเสรีประชาธิปไตยมักก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสื่อมวลชนกับผู้ปกครองรัฐหรือรัฐบาล โดยสื่อมวลชนมุ่งทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ตรวจสอบนโยบายการทำงานของรัฐบาล ในขณะที่รัฐบาลมองว่าสื่อมวลชนมักเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงานของรัฐบาล ทำให้นโยบายและโครงการต่าง ๆ ล่าช้าไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ความขัดแย้งในสัมพันธภาพของทั้งสองฝ่ายจึงมักปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

ทั้งนี้เป็นไปได้ว่า ปัญหาประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งดังกล่าว เกิดจากวิธีการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ เช่น ความไม่ชัดเจนถูกต้องและเป็นกลางของข่าว การมุ่งรายงานข่าวในลักษณะเน้นความขัดแย้ง และให้ความสำคัญกับข่าวหวือหวาเชิงลบมากกว่าข่าวประเภทสร้างสรรค์พัฒนา เป็นต้น

นายบรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรี เคยกล่าวว่า “บางทีเรื่องบางเรื่องไม่ตรงกับข้อเท็จจริงก็ไปเขียนลงกัน บางทีไปเก็บข่าวคนนั้นมาพูดนิด คนนี้มาพูดหน่อยแล้วเอามาชนกัน มันข่าวคนละข่าวกันเลย.... เพราะฉะนั้น ผมถึงบอกว่าสื่อต้องดูตัวเองด้วย” (หนังสือพิมพ์วชิรจักร, 15 ส.ค. 2539)

นายพงษ์พล อติเรกสาร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้กำกับดูแลสื่อมวลชนของรัฐ(องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย) ในสมัยรัฐบาลบรรหารก็เคยกล่าวว่า “นโยบายของรัฐบาลทุกชุดที่มีต่อสื่อมวลชน เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ ต้องการความถูกต้องที่ตรงกับความเป็นจริงในทุก ๆ สื่อ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในฐานะนักการเมืองมองว่าแยกกันไม่ออกระหว่างนักการเมืองกับสื่อมวลชน เปรียบเหมือนคูรัก - คู่แค้น (จดหมายข่าว, วารสารในเครือสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ปีที่ 40)

จากบทบาทของสื่อมวลชนที่ต้องการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลหรือนักการเมือง กับ บทบาทของรัฐบาลหรือนักการเมืองที่ต้องการจำกัดขอบเขตการทำงานของสื่อมวลชนให้เป็นไปในแนวทางสร้างสรรค์และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานทางการเมืองของตน ทำให้ทั้งสองฝ่ายมักมีการรับรู้ มีทัศนคติต่อกันในทางขัดแย้งอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะในการมองว่าสิ่งใด เรื่องใด ควรนำเสนอเป็นข่าวหรือไม่ควรนำเสนอ การนำเสนอข่าวแต่ละข่าวน่าจะมีแนวทางอย่างไรและมีขอบเขตของเสรีภาพและความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด ทั้งสองฝ่ายต่างคาดหวังต่อบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกันอย่างไร เหล่านี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ที่มีมาในทุกยุคทุกสมัย

ดังนั้น เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของทั้งสองฝ่ายในมุมมองของผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจทำการศึกษาในหัวข้อ “เปรียบเทียบการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว” เพื่อวิเคราะห์ว่าทั้งสองฝ่ายรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์เหมือนกันหรือแตกต่างกันในประเด็นต่าง ๆ เช่น บทบาทเชิงวิชาชีพ บทบาททางการเมือง การนิยามข่าว เสรีภาพและความรับผิดชอบ สัมพันธภาพและภาพลักษณ์ที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองและนักข่าว และมีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องต่อการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ร่วมกันในฐานะผู้สื่อข่าวและแหล่งข่าวทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งตอบคำถามวิจัยต่อไปนี้ คือ :

1. นักการเมืองและนักข่าวรับรู้บทบาทด้านการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. นักการเมืองและนักข่าวรับรู้ความหมายของ “ข่าว” เหมือนกันหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. นักการเมืองและนักข่าวรับรู้เสรีภาพและความรับผิดชอบของหนังสือพิมพ์เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร
4. นักการเมืองและนักข่าวรับรู้ภาพลักษณ์ของแต่ละฝ่ายอย่างไร
5. นักการเมืองและนักข่าวรับรู้สัมพันธภาพที่มีต่อกันเป็นไปในลักษณะใด และควรจะเป็นอย่างไรที่จะเป็นประโยชน์กับประชาชนมากที่สุด
6. ปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักข่าวกับนักการเมือง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้ (perception) บทบาทด้านการเสนอข่าวระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้เสรีภาพและความรับผิดชอบของหนังสือพิมพ์ระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของ “ข่าว” ระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว
4. เพื่อศึกษาการรับรู้สัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว
5. เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์ที่มีต่อกันของทั้งสองฝ่าย
6. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยด้านพื้นฐานส่วนบุคคล ประสบการณ์ และองค์กรที่สังกัด

ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการรับรู้คดีการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์

สมมติฐานการวิจัย

1. นักการเมืองกับนักข่าวรับรู้คดีการหน้าที่ของหนังสือแตกต่างกัน
2. นักการเมืองกับนักข่าวรับรู้ภาพลักษณ์ที่มีต่อกันในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก
3. ปัจจัยด้านพื้นฐานส่วนบุคคล ประสบการณ์ และองค์กรที่สังกัดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับรู้คดีการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันของนักการเมืองกับนักข่าว

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คดีการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว เป็นการวิจัยเชิงสำรวจต่อการรับรู้ความคิดเห็น ความเข้าใจ และทัศนคติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ที่ได้รับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 เปรียบเทียบกับการรับรู้ ความคิดเห็น ความเข้าใจ และทัศนคติของนักข่าวสายการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน เดลินิวส์ บ้านเมือง ข่าวสด สยามโพสต์ สยามรัฐ แนวหน้า ผู้จัดการ วิทยจักร

นิยามศัพท์

นักการเมือง หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539

นักข่าว หมายถึง นักข่าวสายการเมืองซึ่งประจำทำเนียบรัฐบาลและรัฐสภา รวมทั้งบรรณาธิการข่าวการเมือง หัวหน้าข่าวการเมือง และผู้เรียบเรียงข่าวของหนังสือ

พิมพ์ไทยรัฐ มติชน เดลินิวส์ บ้านเมือง แนวหน้า ข่าวสด สยามโพสต์ สยามรัฐ ผู้จัดการ และวชิราวุฒ

การรับรู้ (perception) หมายถึง ความเข้าใจ ความคิดเห็น ที่คนคิดของบุคคลที่มีต่อเรื่องหนึ่งเรื่องใด ซึ่งเป็นกระบวนการที่คาบเกี่ยวระหว่างความเข้าใจ การคิด ความรู้สึก ความจำ การเรียนรู้ การตัดสินใจ เช่น การรับรู้ของนักการเมืองและนักข่าวต่อบทบาทเชิงวิชาชีพของหนังสือพิมพ์ หรือการรับรู้ภาพลักษณ์ที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว เป็นต้น

คติการหน้าที่ (functionalism) หมายถึง คติที่ว่าด้วยการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในแง่การหน้าที่ที่อยู่ในระบบหนึ่ง นักคติการหน้าที่อธิบายสังคมว่าเป็นระบบหนึ่งซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวจะสามารถเข้าใจได้ชัดเจนก็ต่อเมื่อมีการวิเคราะห์ อธิบายในลักษณะการหน้าที่ของแต่ละส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นส่วนรวมหรือส่วนทั้งหมด เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ส่วนอื่น ๆ ภายในระบบเดียวกันก็ย่อมถูกกระทบกระเทือนและเปลี่ยนแปลงไปด้วย (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา , 2532) การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับบทบาทด้านการเสนอข่าว บทบาทในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์ เสรีภาพและความรับผิดชอบ และการนิยามข่าวของนักการเมืองกับนักข่าว ดังที่ปรากฏในแบบสอบถามจากข้อ 1 - ข้อ 27 (ดูภาคผนวกที่ ก หรือภาคผนวก ข)

บทบาท (role) หมายถึง การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ ในที่นี้หมายถึง บทบาทของหนังสือพิมพ์ด้านการเสนอข่าว การนิยามข่าว เสรีภาพและความรับผิดชอบ และสัมพันธภาพกับแหล่งข่าว

บทบาทเชิงวิชาชีพ หมายถึง การปฏิบัติงานด้านวารสารศาสตร์ของนักข่าวสายการเมืองที่เกี่ยวกับการค้นคว้าและแสวงหาข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข่าว จนถึงการคัดเลือกข่าว การเขียนข่าว และการรายงานข่าว ประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเสนอข่าว การนิยามข่าว เช่น ข่าวควรเน้นข้อเท็จจริงมากกว่าความคิดเห็นของแหล่งข่าว หนังสือพิมพ์ควรรายงานข่าวเฉพาะที่มีการอ้างอิงแหล่งข่าวที่ชัดเจนเท่านั้น ผลการทำงานของรัฐบาลควรเป็นข่าวมากกว่าการทะเลาะเบาะแว้งในรัฐบาล เป็นต้น

บทบาททางการเมือง หมายถึง การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ในทางการเมือง ซึ่งให้ความรู้และแนวคิดทางการเมืองกับประชาชน ซึ่งจะทำให้เกิดการอภิปรายและโต้แย้งเกี่ยวกับกิจกรรมของส่วนรวม อันเป็นการพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังประเด็นที่ว่า หนังสือพิมพ์ปัจจุบันมีบทบาทที่เหมาะสมแล้วในการส่งเสริมการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทย

การนิยามข่าว หมายถึง การวินิจฉัยคัดเลือกหรือพิจารณาว่าสิ่งใด เรื่องใดควรนำเสนอเป็นข่าวหรือไม่ควรนำเสนอ เช่น ประเด็นที่ว่า ข่าวควรเป็นเรื่องราวดี ๆ ที่สร้างสรรค์พัฒนามากกว่าที่จะเป็นเรื่องราวในทางร้ายเกี่ยวกับความขัดแย้ง ความเสียหาย

เสรีภาพหนังสือพิมพ์ หมายถึง ความเป็นอิสระในการแสวงหาข่าวสารและการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์โดยปราศจากการแทรกแซงและควบคุมจากรัฐบาล เช่น ประเด็นที่ว่า หนังสือพิมพ์ควรมีองค์กรที่ควบคุมกันเองอย่างได้ผล เช่น สภาการหนังสือพิมพ์ หรือประเด็นที่ว่า เสรีภาพคือหัวใจของการทำหน้าที่สื่อมวลชน

ความรับผิดชอบหนังสือพิมพ์ หมายถึง ความรับผิดชอบในการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ เป็นความรับผิดชอบในการเขียนและการเสนอข่าว ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบทางกฎหมายและจิตสำนึกทางจริยธรรมควบคู่กันไปด้วย อันได้แก่ การไม่ละเมิด

สิทธิส่วนบุคคล ความเป็นกลางไม่มีอคติ เช่น ประเด็นที่ว่า หนังสือพิมพ์ปัจจุบันเห็นแก่ธุรกิจของตนเองมากกว่าความรับผิดชอบต่อสังคม หรือประเด็นที่ว่า หนังสือพิมพ์มักเสนอข่าวสร้างความเสียหายแก่นักการเมือง

ภาพลักษณ์ หมายถึงทัศนคติของนักการเมืองกับนักข่าวที่มีต่อกันในเรื่องบุคคลิกภาพ บทบาท และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังประเด็นจากแบบสำรวจความคิดเห็นข้อที่ 30 (ดูจากภาคผนวกที่ ก หรือภาคผนวก ข)

สัมพันธภาพ หมายถึง ความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์กันระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์ เช่น เป็นความเกี่ยวข้องกันแบบขัดแย้งหรือปฏิปักษ์ หรือแบบร่วมมือแลกเปลี่ยนกัน ดังประเด็นที่ว่า หนังสือพิมพ์ควรร่วมมือกับรัฐบาลในการเผยแพร่ข่าวสารทางราชการ หรือประเด็นที่ว่า หนังสือพิมพ์ควรเป็นฝ่ายค้ำจุนตรวจสอบรัฐบาล เป็นต้น

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล หมายถึง ปัจจัยทางด้านประชากรของนักการเมืองกับนักข่าว ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในการทำงาน เป็นต้น

ประสบการณ์ หมายถึง ระยะเวลาที่ผ่านงานด้านการเมืองของนักการเมือง และอายุงานในอาชีพผู้สื่อข่าวของนักข่าวสายการเมือง

องค์กรที่สังกัด หมายถึง พรรคการเมือง และเขตพื้นที่ (ในกรุงเทพมหานคร/นอกรุงเทพมหานคร) ที่นักการเมืองนั้นสังกัด และหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับที่นักข่าวสายการเมืองประจำอยู่ เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัย เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว” จะเป็นประโยชน์ทั้งทาง

วิชาการและวิชาชีพหนังสือพิมพ์ดังนี้ คือ

1. ทำให้ทราบถึงการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเสนอข่าว การนิยามข่าว และเสรีภาพและความรับผิดชอบระหว่างนักรการเมืองกับนักข่าว
2. ทำให้ทราบถึงการรับรู้ภาพลักษณ์ที่มีต่อกันเชิงวิชาชีพและบุคลิกภาพระหว่างนักรการเมืองและนักข่าว
3. ทำให้ทราบถึงลักษณะของสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักรการเมืองกับนักข่าว
4. ผลการศึกษานี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์กับนักข่าว
5. การศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสัมพันธภาพเชิงสร้างสรรค์ของนักรการเมืองกับนักข่าว อันจะนำไปสู่การพัฒนาของสังคมส่วนรวม

